

Key words: self-ultimation of a teacher, information quantity, intellectual ability, minimal universalism, educational activity, educational microenvironment.

В условиях значительной общественной трансформации особое значение приобретает педагогическое образование, имеющее все необходимые предпосылки и возможности для формирования и развития «духовно аристократичной» личности. Одними из способов обновления системы профессиональной подготовки являются активное включение студентов в целостную культурную парадигму и развитие педагогической культуры.

Ключевые слова: самоопределение учителя, информационное количество, интеллектуальная способность, минимальный универсализм, образовательная деятельность, образовательная микросреда.

УДК 159.923.2:331.36:35-051

Міляєва В.Р.,

завідувач НДЛ розвитку людини
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор психологічних наук, доцент

ОСОБИСТІСНО-КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

У статті обґрунтовано необхідність модернізації системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Впровадження особистісно-компетентісного підходу розглядається як інструмент розвитку особистості ефективного фахівця.

Ключові слова: особистісно-компетентісний підхід, модернізація освіти, система підготовки та підвищення кваліфікації.

Прогресивні перетворення, що розпочалися в Україні, значною мірою підвищують актуальність проблеми вдосконалення роботи органів державної служби, які виступають в авангарді забезпечення позитивної соціально-економічної динаміки. Успіх розпочатих процесів залежить від рівня професійної компетентності та морально-етичних цінностей тих, хто їх здійснює. У світлі зазначеного потребує усвідомлення і обґрунтування висновків щодо безпосереднього впливу профе-

сійної підготовки державних службовців на стан суспільства. У зв'язку з цим пріоритетними для психолого-педагогічної науки постають завдання модернізації системи підвищення кваліфікації державних службовців у напрямку визнання особистості як найважливішої цінності суспільства (Концепція Державної цільової програми реформування державного управління та державної служби на 2011–2015 рр.; Цільова комплексна програма реформування системи підготовки кадрів для державної служби, підвищення кваліфікації державних службовців та формування кадрового резерву).

Реалізація окреслених трансформацій системи підготовки й підвищення кваліфікації державних службовців неможлива без подолання низки суперечностей між:

- еволюційним розвитком науки і практики у напрямі компетентнісно орієнтованої освіти та діючою знаннево орієнтованою парадигмою професійної підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців;

- вузькопрофесійною спрямованістю діяльності фахівця та необхідністю всебічного і гармонійного розвитку особистості у сфері державної служби;

- вимогами суспільства до фахової компетентності державних службовців і наявним рівнем її розвитку;

- динамікою сучасних суспільних процесів, зокрема у сфері державного управління, та реальним розвитком професійної компетентності державних службовців у системі підготовки та підвищення кваліфікації.

У руслі освітніх реформ, що відбуваються в Україні, важливо розробити нову цілісну, компетентнісно орієнтовану систему підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців, яка прийде на зміну нинішній — спрямованій на передачу теоретичних знань і розширення поінформованості фахівців.

Наукова площина аналізу означеної проблеми є надзвичайно широкою, її дослідження лежать на межі психології та інших наук, зокрема педагогіки і державного управління. Аналіз наукових джерел за окресленою тематикою дав можливість виділити певні підходи до її розв'язання. Так, у контекст поняття «компетентність особистості» покладено розуміння її як системного, практично спрямованого комплексного утворення особистості, яке включає низку психологічних складових. Сукупність складових визначається відповідно: «подвійним переходом: від знака — до думки, від думки — до дії або вчинку, що й робить цю інформацію знанням» (А. Вербицький); певним рівнем засво-

ення та використання набутих знань у діяльності (Д. Брител); особливим рівнем навченості, «який потрібен громадянам, щоб успішно функціонувати у суспільстві» (В. де Ландшеер); структурованим набором знань, умінь, навичок і ставлень людини, які формуються у процесі навчання і допомагають їй ідентифікувати та розв'язувати певні проблеми (Л. Мороз); наявністю у людини здібностей, які дають змогу досягнути особистісно значущих цілей незалежно від їхньої природи та соціального середовища (Дж. Равена). Виходячи з цього, психологічні складові компетентності особистості виділяються у сфері задатків і здібностей людини, аналізу інформації, набуття і засвоєння знань, умінь, навичок, проявляючись у процесі розв'язання проблем задля досягнення цілей.

Компетентнісно орієнтований підхід в освіті ідентифікується як такий, що спрямований на формування і розвиток життєво важливих (ключових) компетентностей, які забезпечують людині можливості орієнтації у сучасному швидкоплинному суспільному розвитку; підвищують мотивацію до здобуття освіти впродовж всього життя.

Проведений аналіз освітньої парадигми у системі підготовки державних службовців, здійснений у руслі компетентнісного підходу (О. Вербицький, Л. Ітельсон, С. Калашнікова, А. Кнох, Н. Протасова) з урахуванням психології навчання дорослих (Д. Брендедж, С. Кондратьєв, Ю. Кулюткін, Д. Макрейчер, О. Степанова), показав, що її ефективність визначається змістом освіти. Формування і реалізація психолого-педагогічного змісту відбувається в освітньому середовищі — системі цілеспрямованих впливів, умов і можливостей, необхідних для розвитку та вдосконалення особистості у соціальному й просторово-предметному оточенні (Н. Бугайова, В. Депутат, М. Смульсон, П. Шевчук).

Основними властивостями змісту освіти у системі підвищення кваліфікації є [3]:

— доступність для осмисленого сприймання, яка забезпечує можливість розуміння фахівцями певних відомостей з урахуванням їхньої освіти, життєвого та професійного досвіду, рівня кваліфікації, ефективність мотиваційного і розвивального впливів через осмислення інформації;

— спроможність до перетворювального впливу як властивість інформації, що має потенціал переконання, зміни поглядів та рішень, зменшення невизначеності, збільшення потенціалу якісних перетворень особистості під впливом інформації;

— придатність для практичного використання, яка виражається у безпосередньому та опосередкованому впливах певних відомостей

на загальний рівень особистісного розвитку фахівця та передбачає об'єктивність, оптимальну насиченість, достовірність і повноту інформації;

– інформаційна насиченість, що забезпечується інноваційною теорією і методикою, які зумовлюють зростання якісного рівня освіти фахівця, її відповідність суспільним та індивідуальним потребам (П. Дитюк, Ю. Ільїна, О. Комісарова, Ю. Машбиць, В. Цап).

До структури (Н. Протасова) психолого-педагогічного змісту підвищення кваліфікації державних службовців включено такі основні складові [5]:

– цілі освіти як процес і результат удосконалення здібностей та діяльності фахівця, спрямовані на досягнення соціальної зрілості (відповідно до цілей визначається перелік навчальних дисциплін, обсяг інформації та вектори наукового пошуку у сфері проблематики державної служби, подальшої самоосвіти державних службовців);

– гуманізацію змісту освіти (як стратегічний напрям сучасного періоду суспільного розвитку), яка передбачає запровадження дисциплін, що надають інформацію про людину, розкривають сутність механізмів оптимізації її життєдіяльності, забезпечують систематизацію й узагальнення знань з урахуванням гуманістичних пріоритетів;

– кваліфікаційно-рівневу детермінацію змісту освіти, яка зумовлює глибину й обсяг теоретичного матеріалу, наступність і послідовність курсів, актуалізацію наявного досвіду (диференціація відображається у розподілі фахівців на групи, запровадженні навчальних планів та програм відповідно до рівня кваліфікації; навчанні за індивідуальними планами й програмами; індивідуальних завданнях для самостійної і наукової роботи).

Особистісно-компетентнісний підхід ми визначаємо як інструмент розвитку індивідуальних властивостей особистості у процесі освіти, спрямований на активне формування здатності особи діяти незалежно й відповідально, досягати високого рівня власної самореалізації і професійного успіху [2]. Основними психологічними векторами розвитку особистості ефективного фахівця в умовах застосування особистісно-компетентнісного підходу є формування компетентності саморозвитку, самопізнання та самозмінювання.

Поняття «компетентність саморозвитку» (О. Дубовенко, О. Ільїн, О. Киричук, О. Корніяка, І. Кузьменко, О. Колесник, І. Слободенюк) визначається як складне індивідуально-психологічне утворення, яке інтегрує усвідомлення особистості на рівні переконань значущої діяльності, спрямованої на самовдосконалення і вдосконалення суб'єктів

професійної діяльності, осмислення вагомості особистісно-професійного впливу на цей процес, теоретичних знань, умінь і навичок у сфері самопізнання, досвіду самовиховання, наявності моделі власної професійної поведінки.

Компетентність саморозвитку як вища форма розвитку особистості є однією з ключових компетентностей фахівця, її розвиток — необхідна умова ефективної професійної діяльності (І. Маноха, Т. Себр'яна, Т. Пунцева). Виділено основні ознаки формування компетентності саморозвитку (В. Волков, А. Дмитренко, Т. Дмитрова): значний потенціал активності для взаємодії з різними соціальними утвореннями; свідоме включення навчання до власної системи цінностей, навчально-пізнавальна діяльність як провідний вид діяльності. Доведено, що лише будучи суб'єктом діяльності, в основі якої лежить саморух, самоствердження, самовдосконалення, фахівець стає спроможним до динамічного саморозвитку (В. Гребенюк, П. Горностаї, Є. Саянова, Т. Титаренко, Н. Чепелева, В. Щербакова). Названі властивості проявляються і розвиваються у взаємодії з усіма елементами навчально-професійного середовища.

Модернізація системи підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців розглядається нами як оновлення, удосконалення її змісту, принципів, функцій, форм відповідно до вимог часу й суспільства з опорою на наявний позитивний досвід у психології і педагогіці. Результати нашого дослідження показали, що система підготовки державних службовців повинна бути спрямована на розвиток і формування таких ключових компетентностей: ціннісно-сміслової — компетентності у сфері світогляду, пов'язаної з ціннісними орієнтирами фахівця, його здатністю бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватись у ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, творчу спрямованість, уміти вибирати цільові та знаннєві установки для своїх дій і вчинків, приймати рішення, від неї залежать індивідуальна освітня траєкторія людини та програма її життєдіяльності в цілому; навчально-пізнавальної — сукупності компетентностей фахівця у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що включає елементи логічної, методологічної, евристичної, співвіднесеної з реальними об'єктами професійної діяльності (сюди входять знання й уміння організації цілепокладання, планування, генерації ідей, аналізу, рефлексії, самооцінки тощо); інформаційної, яка проявляється у вдосконаленні вміння самостійно шукати, аналізувати та добирати необхідну у професійній діяльності інформацію, організувати, перетворювати, зберігати та передавати її; комунікативної, що включає необхідний рівень знання способів взає-

модії з людьми (керівниками, колегами, громадянами), навички роботи у групі, виконання різних соціальних ролей. Державний службовець має вміти презентувати себе, вести діалог та дискусію, використовуючи відповідні способи та форми комунікації; компетентність особистісного самовдосконалення спрямована на актуалізацію засобів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку, емоційної саморегуляції та самоефективності фахівця, що виражається у безперервному самопізнанні, розвитку професійно важливих особистісних якостей, формуванні психологічної грамотності, культури мислення та поведінки [5].

Отже, пошук нових концептуальних підходів до модернізації навчально-виховних систем спрямований на продукування освітніх технологій, які забезпечували б реалізацію компетентісного й особистісно орієнтованого підходів у професійній підготовці фахівця, формування його компетентності саморозвитку, самопізнання, самозмінювання. Вказані умови реалізуються шляхом впровадження особистісно-компетентісного підходу у систему підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців.

ДЖЕРЕЛА

1. Міляєва В.Р. Запровадження психологічного супроводу в програму підвищення фахової кваліфікації державних службовців як елемент інтеграції до європейського освітнього простору / В.Р. Міляєва, Б.І. Мечинський // Політико-правові, науково-методичні та інституційні аспекти підвищення кваліфікації кадрів органів публічної влади : матер. Всеукраїнських громадських слухань, 25 верес. 2009 р.: секція № 5. — Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2009. — С. 51–56.
2. Міляєва В.Р. Компетентісно зорієнтований підхід в освіті як основа розвитку суб'єктності особистості та професійного самовизначення майбутнього державного службовця / В.Р. Міляєва // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби [Електронне наукове фахове видання] / Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. — Хмельницький, 2011. — Вип. 3. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadsps/index.html>
3. Міляєва В.Р. Психологічні основи вдосконалення навчання дорослих у процесі підвищення кваліфікації державних службовців [Електронний ресурс] / В.Р. Міляєва // Інноваційні підходи до навчання дорослих: Програма навчально-методичного семінару для викладачів та організаторів навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування (у режимі відеоспілкування), 25 листоп. 2010 р. — К.—Луганськ, 2010. — Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/index.html>

4. Міляєва В.Р. Психологічна служба у системі підвищення кваліфікації державних службовців : навч.-метод. посіб. / В.Р. Міляєва. — Дрогобич : Ред.-вид. відділ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка, 2011. — 156 с.
5. Міляєва В.Р. Формування фахової компетентності державних службовців у системі підвищення кваліфікації : [моногр.] / В.Р. Міляєва. — Дрогобич : Ред.-вид. відділ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка, 2011. — 298 с.

W artykule uzasadniono jest konieczność modernizacji systemu przygotowania i podwyższenia kwalifikacji urzędników państwowych. Wprowadzenie kompetentnego podejścia osobowości rozpatruje się jak instrument rozwoju osobistości efektywnego fachowca.

Słowa kluczowe: kompetentne podejście osobowości, modernizacja edukacji, system przygotowania i podwyższenia kwalifikacji.

The article substantiates need to modernize the system of training and extension of qualification of state servants. The introduction of personal competence approach is considered as an effective tool for personal development of specialist.

Key words: personal competence approach, modernization of education system of training and extension of qualification.

В статье обоснована необходимость модернизации системы подготовки и повышения квалификации государственных служащих. Внедрение личностно-компетентного подхода рассматривается как инструмент развития личности эффективного специалиста.

Ключевые слова: личностно-компетентный подход, модернизация образования, система подготовки и повышения квалификации.